

ХІМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

*Інститут сталого розвитку ім. В.Чорновола,
Національний університет «Львівська політехніка»,
79013 Львів, вул. С.Бандери, 12, електронна пошта: pochapska@lp.edu.ua*

Хімічна небезпека в Україні пов'язана із наявністю об'єктів, що використовують небезпечні хімічні речовини, із забрудненням довкілля та утворенням відходів. Згідно Національної доповіді про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2011 році у промисловому комплексі України функціонувало 1093 об'єкти, у 2012 році - 1004 об'єкти, станом на 2016 рік таких об'єктів було 931, приблизно на такому ж рівні їх кількість залишилася і в 2017 році. Разом з тим кількість небезпечних хімічних речовин на цих об'єктах за період 2011-2017 рр. зросла з 275,24 тис. т до 308,7 тис.т, тобто збільшилась на 32,83 тис.т. Розподіл об'єктів за ступенями хімічної небезпеки представлений в табл.1.

Таблиця 1

Кількість об'єктів за ступенями хімічного забруднення по роках

Ступінь хімічної небезпеки	2011	2012	2016
I ступінь	80 об'єктів (у зонах можливого хімічного зараження від кожного з них мешкає понад 3,0 тис. осіб)	76 об'єктів (у зонах можливого хімічного зараження від кожного з них мешкає понад 3,0 тис. осіб)	65 об'єктів (у зонах можливого хімічного зараження від кожного з них мешкає понад 75,0 тис. осіб)
II ступінь	159 об'єкти (від 0,3 до 3,0 тис. осіб)	150 об'єкти (від 0,3 до 3,0 тис. осіб)	128 об'єкти (від 40 до 75 тис. осіб)
III ступінь	212 об'єктів (від 0,1 до 0,3 тис. осіб.)	186 об'єктів (від 0,1 до 0,3 тис. осіб.)	128 об'єкти (до 40 тис. осіб)
IV ступінь	642 об'єктів (менше 0,1 тис. осіб)	592 об'єкта (менше 0,1 тис. осіб)	567 об'єкти (зона можливого зараження не виходить за межі об'єкта)

У відповідності до проведених моніторингових досліджень Міжнародного дослідного центру запобігання наслідків РХБЯ загроз встановлено, що у зонах можливого хімічного забруднення від цих об'єктів проживає 10,244 млн. осіб (25 % від населення країни). Найбільшу кількість ХНО зосереджено у східних областях України а саме в Донецькій; Дніпропетровській, Луганській та Харківській областях.

За даними Державного реєстру, на території України налічується понад 24 тис. потенційно небезпечних об'єктів, які потребують постійної уваги і нагляду.

Серед усіх регіонів України найбільша зосередженість об'єктів підвищеної небезпеки припадає на територію Донецької області, значна частина якої на даний момент не під контролем держави. Друге місце посідає Харківська область, у якій зараз спостерігається високий рівень терористичної загрози. У неконтрольованій Україною зоні знаходяться також АР Крим та велика частина території Луганської області з досить високою щільністю об'єктів підвищеної небезпеки та високим рівнем терористичної загрози.

В Донецькій області розташовано 6,5 тисяч об'єктів підвищеної техногенної небезпеки (174 підприємства, на яких зберігаються небезпечні хімічні речовини, з них – 18 – I ступеню небезпеки). Найнебезпечнішими з цієї точки зору є заводи «Стирол» і Горлівський хімічний завод, де зберігається 325 тисяч тон небезпечних відходів.

Територією Луганської області проходять майже 1 тисяча км газопроводів, і 500 км нафтопроводів, 13,2 км аміакопроводів; розташовано 14 газоконденсатних родовищ і 2 підземних сховища газу. В Луганській області розташовано загалом 1128 об'єктів хімічної небезпеки, з яких 159 – об'єкти підвищеної небезпеки.

На тимчасово окупованій території знаходяться такі небезпечні речовини як сірка і сірчані сполуки, аміак, фосфор, вугільний пил, сірчана кислота і сульфатні сполуки, формальдегіди, свинець, ртуть, композитні хімічні відходи підприємств, серед яких є сильнотоксичні отруйні речовини, наприклад, мононітрохлорбензол. Водночас на окупованій та анексованій територіях неможливе виконання відповідними органами їх повноважень для забезпечення безпеки об'єктів і населення.

На державному кордоні контроль за переміщенням хімічних речовин та небезпечних вантажів здійснюють митні підрозділи Державної фіскальної служби, Держприкордонслужби та Держекоінспекції. Зазначені служби здійснюють, в основному, попередній документальний контроль вантажів та безпосередньо їх огляд. Використання приладів, що дозволяють провести хімічний контроль у пунктах пропуску на державному кордоні, практично не здійснюється. Водночас не вирішено питання контролю за переміщенням небезпечних вантажів через лінію розмежування в зоні АТО, що може призвести до спроб контрабандного перевезення НХР вглиб країни для проведення диверсій чи терористичних актів.

У квітні 2016 р. у м. Кельце (Польща) відбувся Міжнародний саміт з питань хімічного захисту та безпеки (Global Chemical Safety and Security Summit) CHEMSS-2016, на якому було відзначено важливість хімічної промисловості та її зростання у всьому світі. Саме тому хімічна безпека повинна включати розробку, виробництво, інфраструктуру та повне постачання, тобто ланцюг хімічних речовин набуває все більшого значення для урядів, хімічної промисловості і споживачів хімії. Забезпечення культури хімічної безпеки та безпеки в цілому вимагають більших гарантій того, що національні системи управління хімічними речовинами можуть виконувати свої функції, керувати хімічними речовинами в надійному та безпечному режимах, запобігати неправильному використанню небезпечних хімікатів та сприяти охороні навколишнього середовища.

В рамках CHEMSS-2016 відбувся Український форум з питань хімічної безпеки (Ukraine Chemical Security Forum, UCSF) – «Рацюючи разом, посилено хімічну безпеку та захист». У своїх виступах учасники Форуму зазначили, що розвиток Програми комплексної хімічної безпеки та захисту (ICSSP) в Україні, включаючи результати Комплексного огляду стану хімічної безпеки України, доводить, що головною умовою успішного впровадження і виконання ICSSP є активне залучення представників уряду, національних і міжнародних партнерів, виробників і науковців, громадських та міжнародних організацій, що зацікавлені у вирішенні даних питань.

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що необхідний обмін практичним досвідом спеціалістів, що мають справу з питаннями обігу токсичних хімічних речовин, з акцентом на роботі прикордонної служби та митниці. Особливої уваги заслуговує посилення безпеки транскордонного транзиту токсичних хімічних речовин, що передбачає участь представників зацікавлених сторін не тільки з України, а й з інших держав.

Список використаних джерел

1. *Державна служба України з надзвичайних ситуацій [Електронний ресурс]– Режим доступу: http://www.dsns.gov.ua/files/prognoz/report/2011/3_2_2011.pdf*
2. *East European Security Research Initiative [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://eesri.org/>*